

teaching models (explaining and illustrative; problem; developing; person-oriented) and pedagogical conditions.

Key words: developing preschool children's vocabulary, principles, means, forms, methods.

УДК 378

Авдєєнко І.М.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ “КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я”

У статті здійснено теоретичний аналіз понять “загальна культура”, “культура особистості”, “культура здоров'я” та співвідношення між ними. Наведено характеристику сучасних підходів до розуміння поняття “культура здоров'я”.

Ключові слова: культура, культура особистості, здоров'я, культура здоров'я.

Актуальність та постановка проблеми. Осмислення проблеми здоров'я людини в контексті глобальних проблем сучасності вводить нас у більш ширшу проблему культури. Ситуація на сьогоднішній день характеризується тим, що протиріччя розвитку культури придбали загальнолюдські масштаби, вилилися в глобальну кризу культури, відносно якої всі окремі глобальні проблеми сучасності з'являються як його вираження. Отже, створюючи умови для усвідомлення студентами значення здоров'я для повноцінного життя, формуючи у них орієнтацію на збереження здоров'я, ми тим самим сприяємо і подоланню кризи культури. Це надзвичайно актуально в сучасних умовах переоцінки цінностей, коли здоров'я повинне зайняти перше місце в ієрархії потреб людини. Особливо це стосується молоді, яка про здоров'я мало турбується і лише потім, коли починає втрачати його, відчуває виражену потребу в ньому. Звідси зрозуміло, наскільки важливо виховувати у молоді активне ставлення до власного здоров'я.

Мета роботи – визначення співвідношення “культури здоров'я” з категоріями “загальна культура” та “культура особистості”.

Результати досліджень. Аналіз наукових праць свідчить про існування багатьох визначень поняття “культура здоров'я”. Але обмеженими є дослідження співвідношення “культури здоров'я” з такими категоріями як “загальна культура” та “культура особистості”. Так, проблемі формування культури здоров'я особистості приділяли такі вчені, як О. Ахвердова, Ю. Бойчук, В. Горащук, Ю. Драгнєв, Г. Зайцев, Г. Кривошеєва, С. Кириленко, Ю. Мельник, В. Скумін, Л. Татарнікова та інші. Значний внесок у розвиток валеологічної освіти та виховання зробили такі вчені, як М. Амосов, Е. Вайнер, І. Брехман, М. Гончаренко, Ю. Лісіцин та інші. Філософський аспект культури здоров'я та співвідношення його з іншими культурами розкривався в роботах Д. Изуткін, Л. Матрос, В. Петленко, І. Смирнова, Е. Чазова, Г. Царегородцева та інших. Узагальнюючи позицію дослідників цієї проблеми, більшість з них стверджують, що зміст і сутність культури здоров'я можна науково розкрити лише в співвідношенні з такими категоріями як “загальна культура” та “культура особистості”.

Уже не одне століття філософи, медики й психологи сперечаються щодо поняття “здоров'я”. Воно є однією з головних життєвих цінностей для кожної людини. Здоров'я людини як біосоціальної істоти є не тільки біологічною категорією, але й важливим показником суспільного прогресу. Здоров'я необхідно розглядати як суспільне багатство не тільки в соціальному, але й у духовному, екологічному, психологічному сенсі. Здоров'я – це перша та найважливіша потреба людини, яка визначає здатність її до праці та яка забезпечує гармонічний розвиток особистості.

За останній час з'явилося багато публікацій про взаємозв'язок культури і здоров'я. Культура – історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, в їх взаєминах, у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях. Культура – це все те, чого досягло

людство в матеріальному і духовному плані за час свого існування, це відношення до самого себе, властиве лише людині, це не лише сума знань, але і поведінка, сума етичних начал. Ядро культури складають загальнолюдські цілі і цінності, а також способи їх сприйняття і досягнення, що історично склалися, але, виступаючи як загальне явище, культура сприймається, освоюється і відтворюється кожною людиною індивідуально, обумовлюючи його становлення як особи [2].

В. Солоухін проблему зв'язку культури і здоров'я розглядає таким чином: "... культурна людина не може дозволити собі хворіти; отже, високий рівень захворюваності населення, особливо хронічними, є показником низького рівня їх культури" [3].

Зміст понять "культура здоров'я" трактується різними вченими неоднозначно, і залежно від представленої науки виділяють ту або іншу сторону розкритих понять. Основні підходи до поняття "культура здоров'я" наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Сучасні підходи до розуміння поняття "культура здоров'я"

Культура здоров'я – це комплексне поняття, яке включає теоретичні знання про чинники, що сприяють здоров'ю, а також правильне вживання в повсякденному житті принципів активної стабілізації здоров'я, тобто оздоровлення.	А. Разумов
Культура здоров'я – міра досконалості, що досягається в опануванні теорії і практики оптимізації життєдіяльності людини, направленої на адекватну реалізацію його генетичного потенціалу, зміцнення і розвиток резервних можливостей організму, з одного боку, і оздоровлення тієї, що оточує його біосоціального середовища з іншою, що зрештою сприятиме успішному виконанню функцій індивіда і прогресу людства в цілому.	В. Бароненко, Л. Рапопорт
Культура здоров'я – це важливий складовий компонент загальної культури людини, обумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що відбивається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження і зміцнення здоров'я.	В. Горащук
Культура здоров'я – інтегративна особистісна освіта, що є вираженням гармонійності, багатства і цілісності особистості, універсальності її зв'язків з навколишнім світом і людьми, а також здібності до творчої і активної життєдіяльності.	О. Ахвердова, В. Магін
Культура здоров'я – невід'ємна складова культури духовної і моральної, культури праці й відпочинку, культури особистості й культури взаємин між людьми.	В.Скумін
Культура здоров'я – інтегроване утворення особистості, що виявляється в його мотиваційній, теоретичній і практичній підготовці до формування, збереження та зміцнення свого здоров'я в усіх його аспектах (духовному, психічному й фізичному) та розумінні здоров'я як цінності	В.Бабич

Аналіз вищезазначених понять наблизив нас до розуміння поняття культура здоров'я як найважливішої складової загальної системи культури. В сучасному світі культура здоров'я набуває провідного значення серед глобальних проблем сучасності, що визначають майбутнє людства. Це обумовлено тим, що розвиток можливий тільки в здоровому суспільстві, який, як стверджують вчені, здійснюється сьогодні, і далі проходитиме у рамках теорії культурного освоєння світу. Як і загальна культура, культура здоров'я є сукупністю досягнень людства в різноманітних сферах: побуті, ідеології, освіті і вихованні, науці, мистецтві, літературі.

Під визначальною дією культури розуміється розвиток суспільства і, у першу чергу, людини. Поза культурою, поза культурним оформленням поведінки й діяльності людини втрачаються доцільність і цілеспрямованість розвитку, сенс його існування, оскільки в них виражається людський досвід, суспільні традиції і механізми їх реалізації на практиці.

Тому найнебезпечніший дефіцит суспільства – це дефіцит культури. Стан культури – це обличчя, душа суспільства, його найбільш характерна загальнозначуща цінність. Рівень розвитку культури є вирішальною умовою прогресу суспільства і особистості [4].

Загальноприйнятим у науковій літературі є лише те, що особистість завжди характеризують інтелектуальні, морально-вольові якості людини, виражені в індивідуальних особливостях його ментальності і культури, а також існування глибинного, сутнісного взаємозв'язку між особистістю та загальною культурою. У цьому сенсі взаємини загальної культури та особистості найбільш точно висловив відомий російський мислитель П. Флоренський: “культура – це середовище, яка живить особистість”.

Взаємовідносини особистості і культури носять двоякий характер. Особистість одночасно є і об'єктом культури, і її суб'єктом. Культури поза людиною, без людської особистості не існує. Людина спочатку стає об'єктом культури. Процес становлення особистості відбувається вже в існуючому культурному контексті, який безпосередньо діє на індивіда. Тому можна стверджувати, що людина в цій взаємодії є об'єктом впливу культури, а вірніше, світу культури. Людина стане суб'єктом культури, носієм соціально-людської діяльності лише тоді, коли сама почне цю діяльність здійснювати. Індивід, опанувавши загальними формами людської життєдіяльності, сам виробляє внутрішні зразки, що відповідають його потребам; він визначає їх цінність для себе та інших у відповідності з тими ідеалами і цілями, які ставить перед собою він сам і все людство.

Як суб'єкт загальної культури, людина існує до тих пір, поки вона активно виробляє і відтворює своє реальне життя у формах, створених нею самою або іншими людьми, у формах, що належать тій системі культури, її контексту, в який вона вписана.

Така складна взаємозалежність особистості і соціуму, особистості і загальної культури обумовлює одну з головних якостей особистості – її унікальність. Індивідуальність і особистість – це два полюси людини: перший являє собою одиничне, другий – особливе і загальне, які притаманні людині як його невід'ємної складової частини. Одночасно з цим ми можемо констатувати той факт, що будь-яка людина, будучи істотою унікальною, вибудовує свій суб'єктивний світ, маючи можливість співвідносити його з загальнолюдськими мірками, нормами культури. І чим більше буде відповідати цей духовний світ індивіда людського світу культури, тим більш значущою буде особистість даної людини.

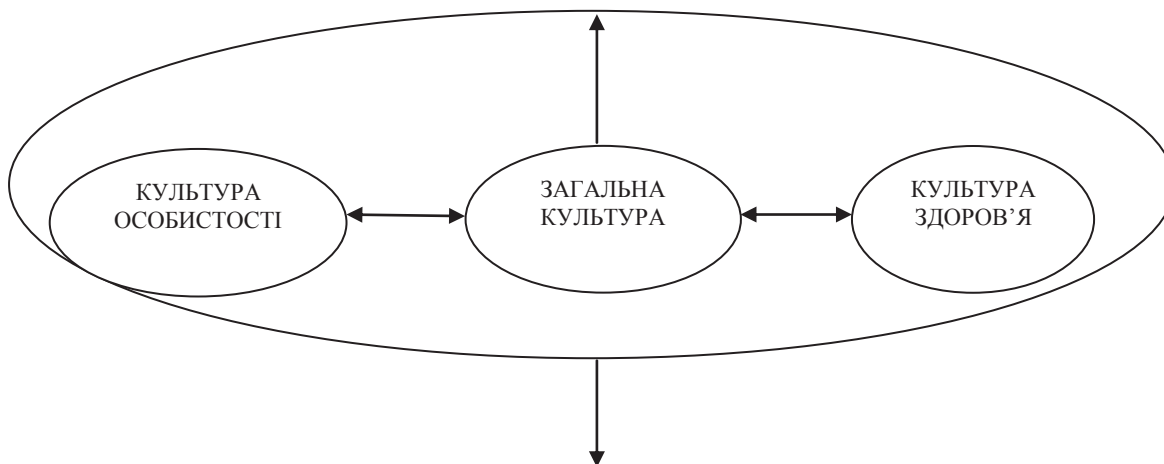
Особистість і загальна культура співвідносяться як суб'єкт і об'єкт. Тому культура особистості – це рівень вихованості та освіченості людини, рівень оволодіння нею тією чи іншою сферою знання або діяльності, тобто фіксується якість людини, спосіб її поведінки, ставлення до інших людей, до професійної та інших форм діяльності.

А культура здоров'я розуміється нами як частина загальної культури особистості. Вона істотно відрізняється від інших різновидів культури своїми структурними елементами й змістом, які знаходяться у сфері пізнання педагогічної, валеологічної та медичної наук. Отже, вона є самостійним педагогічним феноменом.

Аналіз основних філософських, соціологічних, культурологічних й педагогічних концепцій загальної культури й культури особистості зокрема надає нам солідну наукову основу для розуміння суті категорії культури здоров'я особистості та суспільства. Культура здоров'я особистості – це характеристика розвитку творчих сил і здатності людини, спрямованих на утворення, збереження та розвиток особистісного етичного, психологічного і фізичного благополуччя і суспільного здоров'я. Культура здоров'я суспільства – сукупність цінностей і норм, що реалізуються за допомогою відповідної діяльності, які забезпечують необхідні передумови і умови (економічні, соціальні, світоглядні і інші) для формування цієї потреби особистості і можливості її реалізації (Н. Резанова) [10].

Проблема вивчення взаємин загальної культури, культури особистості й культури здоров'я складається із двох самостійних частин. Перша являє собою аналіз формування теорій про взаємодію культур і їхнього природного оточення. Друга відбиває опосередкований вплив суспільства на психологічні особливості особистості й характеристики процесу входження в культуру через культурні стереотипи.

На нашу думку, особиста позиція молодого людини, яка має високий рівень культури здоров'я – це свого роду проекція на ідеал культури здоров'я особистості в єдності всіх компонентів. Вона розкриває цілісність культури здоров'я й синтезує її. Структурні компоненти культури здоров'я молодого людини характеризуються рівнем її загальної культури в цілому. Вони функціонально пов'язані між собою і визначають розвиток один одного:

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблема культури здоров'я складна і різні підходи до його визначення цілком природні. Очевидно, що кожне з визначень має свої підстави і, отже є в тій чи іншій мірі корисним внеском у загальне розуміння цієї багатосторонньої проблеми. Разом з тим, ні одна з точок зору не є вичерпаною, закінченою та всеохоплюючою. Крім того, не може бути всеосяжним визначенням і навіть підхід до розуміння цієї проблеми.

Тому, використовуючи усі сучасні підходи до розуміння поняття “культура здоров'я”, у вищих навчальних закладах необхідно забезпечити свідомий вибір особою громадських цінностей здорового способу життя і формувати на їх основі стійку, індивідуальну систему ціннісних орієнтацій, здатну забезпечити саморегуляції особи, мотивацію її поведінки і діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анікеєв Д.М. Проблеми формування здорового способу життя студентської молоді /Д.М. Анікеєв // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С.6-9.
2. Бароненко В.А., Рапопорт Л.А. Культура здоров'я студента / В.А. Бароненко, Л.А. Рапопорт. – Екатеринбург, 2003. – 224 с.
3. Брехман И.И. Введение в валеологию – науку о здоровье /Брехман И.И. – Л., 1987. – 125 с.
4. Горащук В.П. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика): монография / В.П. Горащук. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 376 с.
5. Кривошеєва Г.Л. Формування культури здоров'я студентів університету: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кривошеєва Галина Леонідівна / Донецький національний ун-т. – Луганськ, 2001. – 228 с.
6. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07/ Кириленко Світлана Володимирівна / Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2004. – 240 с.

7. Магин В.В. Формирование культуры здоровья личности будущего учителя в процессе его профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.А. Магин. – Ставрополь, 1999. – 185 с.
8. Семенов В.Д. Взаимодействие школы и социальной среды. Опыт исследований / В.Д. Семенов. – М.: Педагогика, 1986. – 112 с.
9. Скумин В.А. Культура здоровья – фундаментальная наука о человеке / В.А.Скумин. – Новочеркасск: ТЕРОС, 1995. – 132 с.
10. Щедрина А.Г. Онтогенез и теория здоровья / А.Г. Щедрина. – Новосибирск: Наука, 1989. – 136 с.

Авдеенко И.М.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ ПОНЯТИЯ “КУЛЬТУРА ЗДОРОВЬЯ”

В статье осуществлено теоретический анализ понятий “общая культура”, “культура личности”, “культура здоровья” и соотношения между ними. Приведена характеристика современных подходов к пониманию понятия “культура здоровья”.

Ключевые слова: культура, культура личности, здоровье, культура здоровья.

Avdeenko I.M.

MODERN APPROACHES TO THE CONCEPT “CULTURE OF HEALTH”

The article deals with the theoretical analysis of the “general culture”, “culture of person”, “culture of health” and the correlations between them. Given characteristic of modern approaches to the comprehension of conception “culture of health”.

Key words: culture, culture of person, health, culture of health.

УДК 37.035.91

Каменська К.Л.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Стаття присвячена психолого-педагогічним аспектам, що впливають на формування лідерських якостей в юнацькому віці та їх значення у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: підліток, лідерські якості, лідер, група.

Юнацький вік охоплює період розвитку дитини від 14 до 18 років. Він є органічним продовженням шкільного віку і водночас відрізняється від нього. Учні на цьому етапі розвитку навчаються в середніх та старших класах загальноосвітньої школи, тому цей вік багато дослідників вважає “критичним”, “переломним”, “важким”.

Цей період називають *перехідним*, тому, що в цей час відбувається *перехід від дитинства до юнацтва* в фізичному, психічному і соціальних відношеннях. Перехід цей характеризується кількісними і якісними змінами в організмі юнака. Змінюються стосунки з дорослими і товаришами. Яскраво виявляється прагнення до самостійності й властивих дорослим форм поведінки. Ці зміни часом проходять досить бурхливо [1, с. 52].

Формування у юнака нових якостей ускладнюються, якщо старші ставляться до нього, як до дитини, продовжують контролювати його поведінку старими способами, це виявляється в неслухняності, протестах, негативізмі або в ексцентричних вчинках, якими він привертає до себе увагу.

Актуальність статті полягає у тому, що юність характеризується формуванням ціннісних орієнтацій, які розширюють межі соціальної ситуації розвитку особистості та виводять її на вищий рівень стосунків з навколишнім світом. У цей період формується готовність до професійного та життєвого самовизначення, продовжується розвиток самосвідомості: зростає роль адекватної самооцінки поруч із яскравим проявом завищеного рівня домагань, що сприяє розбалансованості образу оточуючого світу і “образу – Я”, що неможливо без впливу формування лідерських якостей особистості.